

ОБЛИЦИ САМОУПРАВНОГ ОРГАНИЗОВАЊА УДРУЖЕНОГ РАДА

Тема о којој бих ја желео да говорим јесу облици самоуправног организовања удруженог рада. Она је толико опширна да би сама за себе могла да буде тема разговора једне вечери. Ја ћу покушати у нешто краћем излагању да обухватим оно што је од интереса за нашу средину која је са овим проблемом довољно упозната и да истакнем нека решења која овај Нацрт закона доноси и који свакако, и пред нас, као научно-педагошку установу поставља низ проблема и тражи једно посебно ново прилажење и ангажовање.

Нацрт закона, када говори о праву рада друштвеним средствима које деривира из права друштвене својине, из нове концепције друштвене својине као односа који настаје у вези са радом са средствима за производњу, а не из одређеног власничког односа према средствима за производњу, између осталог утврђује право и обавезу радника да се самоуправно организују. Самоуправно организовати се значи организовати се у одређене облике удруженог рада. Када говоримо о облицима удруженог рада, Нацрт закона ту показује неколико карактеристика које су врло интересантне у односу на досадашње поимање облика организације привреде, облика у које се привреда у целокупној сфери друштва организује.

Прво, напуштајући идеју да радници управљају предузећем, Нацрт закона полази од тога да радници удружују рад и средства у облике удруженог рада и отуда даје две врсте подела тих облика. Прво, са становишта њихове обавезности и факултативности, Нацрт закона утврђује одређене облике који су нужни и у које се радници, са становишта друштвених интереса, морају, удруживати и оне облику који су факултативни. Друга подела која би могла да се направи, јесте да Нацрт закона разликује облике који представљају организације удруженог рада, што значи одређене субјекте који имају нечег заједничког као организација удруженог рада, и друге, у доста једној широкој лепези, разне облике ширег удруживања. Заједничка карактеристика огледа се у томе што Нацрт закона ове обавезне облике врло детаљно регулише и врло детаљно правно обликује, док, за разлику од њих, факултативне облике не обликује, него оставља самом удруженом раду да путем самоуправних спорузума то учини.

У овом другом делу Нацрт закона, углавном, утврђује економске и друштвене претпоставке тог удруживања, који су његови правци у које

могу да се усмере као и који су интереси који могу да буду основа таквог удруживања, док препушта самом удруженом раду да утврди њихове правно организационе облике. Ово наравно, ставља један нови задатак пред Факултет и пред нас као педагоге и као научне раднике, који ћу ја покушати да изложим. Пре свега, укидају се сви досадашни облици тзв. именованих, познатих, организација у области ширег удруживања као правних облика, а дају се само одређене економске претпоставке тога удруживања. Значи, сада ће сами удружени радници, самоуправним споразумима да утврђују и правне облике. Да би они то могли, јасно је да наши студенти морају да понесу одговарајуће правно знање. Јер на крају ти економски облици ће се појављивати и као правно организациони облици, што захтева да правник има такав фонд знања који ће омогућити да ту економску, друштвену садржину улије у одређене правне облике. Остављајући по страни значај самоуправних споразума и самоуправног права о којима су доста професор Благојевић и проф. Кавран мало пре говорили, изложено захтева испуњење једне нове претпоставке, да ће они који на томе раде, а ту су сигурно и наши студенти, а и ми сами, бити позвани да на одређени начин пружају помоћ обликовању тог права. То захтева од нас одређене научне радове који ће дати основице за такве нове облике и друго, да давањем студентима одговарајућег знања њих оспособимо да они ту правну помоћ пруже када удружени рад тражи да се нови односи и правно обликују.

Ако овако пођемо у анализу можемо да запазимо и другу карактеристику Нацрта закона, а то је да код обавезних облика Нацрт закона посебно инсистира и посебно регулише основну организацију удруженог рада. При томе у односу на Устав и оно што је до сада речено, можемо да кажемо да су три особине карактеристичне у чему овај Нацрт иде даље од онога што је нама познато и што је до сада већ мање-више речено.

Прво, утврђујући услове за организовање основних организација удруженог рада Нацрт закона даје одређене правне стандарде и кроз одређене елементе којима се ближе дају ти услови даје основицу на којој ће пракса да утврди садржину за сваку поједину област и за сваку поједину ситуацију. Ми знамо већ из ранијих текстова, из Устава, да су ти услови: радна целина, одређена претпоставка могућности стварања дохотка и доходовних односа и остваривање самоуправљања. При томе овај правни стандард ће наћи садржину и кроз одређену правну праксу не само радних организација него и судова удруженог рада. Између разних тенденција, које су ишле од одређивања броја радника, до тенденција које су тражиле да се то нормативно регулише до краја, Нацрт закона се определио за врло широке формулације које кажу, на пример, код утврђивања радне целине, да је то социјалистичка самоуправна заједница радника повезаних и међусобно зависних у раду, међусобно одговорних, способних да радећи средствима заједничког рада остварују заједнички резултат рада. Нацрт затим додаје да је то основни облик удруживања.

Када говори о елементу самоуправног организовања и могућности остваривања самоуправних права, Нацрт закона избегава да каже и да

говори о броју али на неки начин то посредно изражава одређујући да је то она група радника, односно она заједница у оквиру радне организације која има најмање толико радника да може да остварује самоуправна права у радној организацији и изван ње. Ово говори на неки начин да ће и број радника да буде присутан код утврђивања услова. Овде Закон опет упућује на друштвене договоре и самоуправне споразуме који би требало на неки начин ближе то да реше. Дакле, ми се срећемо са одређеним правним стандардима за које ће свакако и наша помоћ бити сигурно тражена.

У другом делу, када Нацрт закона говори о поступку и остваривању права и обавеза организовања основних организација удруженог рада, Нацрт закона, можемо рећи остао је недоречен. Наиме, за разлику од уставних амандмана, устав јасно утврђује да је организовање радника у основне организације право и дужност. Када је то право и када је то воља радника, ту проблема нема. Међутим, када из разних разлога, субјективних несагледавања или одређених чак и намерних кочења таквог процеса, не долази до организовања основних организација удруженог рада тамо где за то постоје услови, Нацрт закона у једном доста широком тексту даје врло различитим субјектима право иницијативе да покрену поступак организовања и да раднике у том делу радне организације доведу у положај да процене имају ли услове или немају. Та иницијатива дата је друштвеном правобраниоцу самоуправљања, синдикату, другим основним организацијама удруженог рада, општини итд.

Међутим, ту је Нацрт закона остао недоречен. Свакако ће и правна теорија, док Нацрт не буде постао закон, бити у могућности да то доведе до краја. Наиме, дајући право иницијативе Нацрт је довео цео поступак до збора на коме радници који нису испунили своју дужност, тј. нису се организовали као основна организација, а по процени ових субјеката имају услове, треба да се изјасне. Међутим, Закон није дао одговор шта ако се и поред овакве иницијативе радници ипак не изјасне и не дође до организовања основне организације удруженог рада, да ли ће тада суд удруженог рада бити тај који ће заменити вољу радника, па ће на основу захтева друштвеног правобраниоца самоуправљања или неког другог донети одлуку којом се они морају да организују у основну организацију удруженог рада, или обрнуто, а има разлога који говоре у прилог тога, чак се може узети да је Нацрт закона тако и мислио, да треба поштовати вољу радника до краја, па према томе, и када збор радника и референдум не дају резултат, онда треба опет причекати одређени период времена и поново износити на референдум ово питање и онда поново се изјашњавати.

Питање није мањег значаја са становишта интереса оних којих се тиче, а и теоријски је свакако интересантно да у најмању руку сада буде продискутовано. Сигурно је да би и решење у Закону користило много више и теорији и пракси него да се препусти судској пракси да она да одговор на ово питање. Мени се чини, мада знам да овде има и друкчијих схватања, да би ипак воља радника морала да буде доминантна и да сва ова иницијатива може да иде дотле да радника доведе у ситуацију

цију да процени своје интересе, и да ипак задњу реч мора да има изјашњавање радника. Има и других схватања, као на пример, да би то суд удруженог рада, пошто се ради о обавези, могао у свом поступку да процени и да на тај начин надомести вољу радника. И за ово решење такође има разлога. Али већ само постојање двеју алтернатива које свака за себе има довољно аргумената, тражи ипак да се закон јасније искаже до краја.

Из ове консеквенце да је организовање основне организације удруженог рада право и обавеза радника, проистиче и ново гледање на статусне промене. Нацрт закона томе такође, доста посвећује пажњу.

Наиме, ако је организовање основних организација удруженог рада обавеза радника, а не само право, онда и статусне промене нису више само резултат воље радника, значи, није ствар само радника у једном делу радне организације који има положај основне организације да својом вољом траже заједнички интерес у неком ширем удруживању, већ основна организација може да престане, односно може да „изгуби” својство основне само ако више не постоје услови за њено постојање. Значи, једном организована основна организација удруженог рада, уколико испуњава услове, не може више ни да престане вољом радника, јер то није више само њихова воља, него и њихова дужност. Нацрт закона јасно даје начела из којих се види да издавање из основне организације удруженог рада може да буде само у оном случају ако — неки део испуњава услове а не доведе у питање постојећу основну организацију. Јер ако доводи у питање постојећу основну организацију онда више издавања нема. Не могу две основне организације својом вољом да се споје само зато што можда, имају неки шири интерес за заједничким, преливањем дохотка, јер они могу и на други начин да прелију доходак, али га морају прво установити у основној организацији као доходак који су радници остварили у основној. Отуда спајање, припајање и подела могу да настану само уколико се не дира у статус основне организације која већ постоји и, оно што је у Уставу јасно речено, а овде много више развијено, то је уколико се каснијим статусним променама не доводи у питање постојећа радна организација. Зато можемо да кажемо да је овај Нацрт закона отишао много даље у оним ограничавајућим условима, што мислимо да је у реду, да су статусне промене са становишта изласка из радне организације и припајања другој или осамостаљивања, могуће само уколико такво излагање, односно мењање статуса не доводи у питање постојећу радну организацију. Нацрт закона иде и много даље, јер каже, не само да не доводи у питање радну организацију, него да је са становишта укупности друштвених односа статусна промена целисходна. Отуда, Нацрт закона и каже да такво издавање не може да отежава или онемогућава делатност радне организације и других основних организација удруженог рада, да не може да наруши технолошко јединство процеса рада и да такво издавање треба да унапређује самоуправне односе и да доводи до повећања продуктивности рада. Значи, дошли смо после оног периода од уставних амандмана па до Устава, где смо ми имали поимање статусних промена која су искључиво право

радника са становишта неких њихових интереса, до једног поимања које је много чвршће са становишта друштвених интереса, које каже, таквих промена може да буде, али оне морају да буду и друштвено оправдане и целисходне и не могу да значе корак натраг, тј. не могу да значе рушење једне већ постојеће организације да би се направила једна нова, без обзира што то може у једном одређеном моменту и да погодује одређеној групи радника у једној основној организацији, која жели такву статусну промену.

Са становишта радне организације и односа основне и радне организације које представљају целину тих обавезних облика, као појавни облик оне представљају целину, јер нема основне организације без радне. Радна организација, се оснива а у радној се обавезно организује основна организација удруженог рада. Нацрт закона, полазећи од Устава и дајући акценат на основну организацију удруженог рада, не даје много одређених о радној организацији, али се може подвући оно што је са становишта теорије свакако битније и оно што ће представљати наш задатак даље. А то је да се у овом односу радна организација појављује као први облик удруживања или као обавезни облик и отуда се она са становишта правног субјективитета и у односу на основну организацију удруженог рада јавља као „непотпунији“ субјекат него основна. Можемо слободно рећи да је у целом том систему облика удруженог рада најпотпунији субјекат основна организација удруженог рада, без обзира што ће се у промету и даље, због свих интереса које основне организације желе да остваре, радна организација сигурно појављивати као комплетни субјекат и као носилац тих привредних односа. Међутим, ако погледамо у целини, ова промена не значи просто спуштање предузећа на ниво основне организације удруженог рада, нити увођење основне организације удруженог рада значи само просто померање категорије предузећа на ниво основне организације. Можемо да кажемо да ова концепција значи потпуно негирање предузећа, јер ми имамо врло интересантних схватања и још недоречених. Није случајно што се у Закону више ни на једном месту и не помиње предузеће, а у Уставу се само на једном месту помиње. Ми имамо чак и схватање економиста да и само употреба појма предузећа не одговара нашем систему. Значи ово није просто померање категорије и спуштање одређених категорија ближе радницима. То је суштинска измена у којој сада ми имамо, пре свега, да основна организација удруженог рада почива не на средствима, она се не организује на одређеним средствима, где се предузеће јавља као носилац одређених правних овлашћења у односу на средства, а радници управљају предузећем, него се негира тај сопственички, власнички или групновласнички однос. Данас се полази од удруженог рада и удруживања рада и средстава. Отуда ми можемо да кажемо да данас радна организација представља оно што ће основне организације удруженог рада одлучити да буде. Можемо да имамо врло широк дијапазон. Ја узимам две крајности. Није ништа супротно Уставу да ми данас имамо да две основне организације одлуче да све што је од интереса за промет, све што је од интереса за рад, врше преко радне организације и да у радној органи-

зацији удруже и средства и тржишну функцију и да у радној организацији врше и развој кадрова и заједничке службе и све што није непосредни рад.

Међутим, могуће је и друго, да основне организације све задрже у својој компетенцији, а да на радну организацију пренесу само оно што су заједнички послови, што су заједничке службе, администрација, компјутер, финансије, истраживање.

Сигурно је да живот неће ићи у ове поларизације. Можемо да кажемо да је данас присутна она прва тенденција. Али са нашег становишта даје једну нову светлост на поимање правног субјективитета у нашем систему уопште. Говорећи и о основној и о радној организацији као правним субјектима, Нацрт закона каже да су они субјекти сагласно уставу, закону и самоуправном споразуму о удруживању. Овом приликом по трећи пут се враћамо на самоуправни споразум. Он добија нову димензију, димензију одређивања садржине онога што зовемо правна личност. Према томе, ми нећемо моћи више о правној личности говорити на општи начин као што смо до сада говорили у убеницима. Нашу општу теорију о правној личности мораћемо сасвим друкчије да поимамо, и мораћемо у овом феномену где се правни субјективитет у погледу његове пословне способности и садржине средстава којима се изражава у промету зависити искључиво од оних основних субјеката, радника у основној организацији удруженог рада, тражити основе за нова схватања. Можемо имати ситуацију да то што зовемо предузеће или радна организација, тј. правна личност, не буде уопште једна заједничка категорија. Од тога шта будемо дали самоуправним споразумом, ми ћемо имати да једно предузеће има пуни правни субјективитет са становишта промета и овлашћења, а у другом да га неће уопште имати, или да ће се свести на један мали круг овлашћења. Отуда поимање правне и пословне способности са становишта теорије права тражи један сасвим нови прилаз и једну нову димензију, при чему је остало нејасно, и ми ћемо морати добро да се размислимо, шта значи ова уставна одредба, којом се даје да једна правна личност то постаје сагласно уставу, закону, акту о оснивању и самоуправном споразуму. Да ли то значи сада и одређивање правне способности сагласно овоме, овом самоуправном споразуму и акту о оснивању, или само пословне способности и да ли са становишта поимања правне и пословне способности уопште можемо да имамо неку јединствену теорију. Мени се чини да не можемо. Ја ту само указујем на проблеме. Кад полазимо од закона, само је правни субјективитет основне организације у свим тим облицима удруженог рада тај који је уставом и законом дат целовито и где се јасно зна, да основна организација има средства, да је њен доходак, да се у њој заснива радни однос, да се у њој врше неотуђива самоуправни права и да се вољом њених радника преносе даље овлашћења и даје садржина пословне способности свих осталих субјеката удруженог рада. Према томе, у читавом низу ових облика које зовемо организација удруженог рада и облици удруживања са становишта ове категорије, која није тако неважна за правну теорију и за праксу, ми смо у присуству низа питања која се теоријски

отварају, а исто и са становишта праксе, јер како препознати и како одређивати одговорност. Чак у погледу одговорности мислим да Нацрт закона ту не даје праву димензију онога што треба. Нацрт закона и то је за наше другове из облигационог права, свакако, такође једно питање које треба проучити, Нацрт закона даје читавих осам облика одговорности, даје потпуну одговорност, ограничену одговорност, супсидерну одговорност, потпуну и неограничену, солидарну одговорност потпуну и неограничену, па истовремено и солидарну и супсидијерну ита., у доброј намери да онај ко прочита фирму одмах може видети о каквој је одговорности реч. Међутим, суштински то не даје ништа, суштински ми би морали да укажемо да онај ко треба да се упозна, треба само да види облик одговорности, основне категорије тог облика, а да иде и да погледа ове самоуправне споразуме, да онда види шта је суштина ствари са становишта материјалних односа, са становишта права треба свести ствар на реалне мере. Нацрт закона у некој тежњи за већом прецизношћу замагљује ствари и мислим да је томе допринело гомилање облика одговорности. Међутим, са становишта облигационо правних односа то ништа не значи, не значи ништа ако је у фирми речено да је то солидарно ограничена одговорност, а у самоуправном споразуму се одреди да сваки одговара са сто милиона, а преузима посао од сто милијарди. Према томе, ми морамо да укажемо већ сада да и са становишта теорије, а и са становишта праксе ове ствари треба ипак да пођу од одређених теоретских претпоставки и да ако текст садржи тј. ако хоћемо нове форме одговорности, да их дамо јасно. Имали смо појмове који су добили обрнути смисао у ранијим нацртима. Тако, имали смо у ранијем нацрту, а та опасност постоји и сада, да оно што се зове потпуна одговорност у суштини значи ограничену одговорност, јер је потпуна одговорност значила да свако одговара за себе само својим средствима. У суштини то је ограничена одговорност. То није потпуна одговорност. Потпуна је само са становишта субјекта, а са становишта трећег лица, оно што нас занима, ко све одговора, то је у ствари ограничена одговорност. Мислим да ми већ у овој фази доношења Нацрта, а и касније, треба много више да се укључимо у рад на уобличавању његовог текста.

Ово су два основна облика због чега сам се на њима више задржао.

Постоји и једна друга област а то је област ширег удруживања, односно сложеније организације и шири облици удруживања. Ја бих само покушао да направим разлику између сложене организације удруженог рада и ширих облика, и то из два разлога.

Прво, зато што је сложена организација удруженог рада, иако је факултативни тј. није обавезни облик, облик који представља субјекат и организацију удруженог рада, и то у читавој лепези облика самоуправног организовања удруженог рада. Можемо рећи да су основна, радна и сложена организација облици, организације удруженог рада и да их Нацрт тако и зове. Оне отуда имају једну заједничку особину а то је да у свим начелним питањима, почев од начина организовања, самоуправљања делегатског система, имају исте облике, форме кроз које се

самоуправљање одвија. Оне почивају на истим принципима, иако је сложена организација факултативна. Међутим, оно што је интересантно и што ће за нас представљати такође проблем, за разлику од досадашње праксе, у којој смо имали стално тенденцију да нам се нуде сложени правно-организациони облици сложених организација и то врло богато, у којима се ми као професори нисмо често лако сналазили (од здружених до здружења, удружења итд.), ми сада имамо једну сасвим супротну тенденцију која је наша у Нацрту своје место, да се уопште не говори о правно-организационим облицима сложених организација удруженог рада. Сложене организације удруженог рада дате су само са становишта економско-друштвених односа и оно што је једино јасно дато то је да је могуће вертикално повезивање са становишта комплементарних делатности или хоризонтално повезивање истоврсних организација удруженог рада. У Нацрту су само дата нека начела као што је да се радна организација може удружити у више сложених, да се једна основна делатност може удружити само у једну сложену организацију. Али оно што је интересантно ни један правно организациони облик није дат. Ми смо до сада имали, и знали шта је то комбинат, шта је то здружено предузеће. Сада их потпуно бришемо и остављамо самим субјектима удруживања да они утврде који је то правно организациони облик. Ово, колико год има своје предности, јер не гура у окоштале форме и даје много шире могућности, оно тражи једну спремност за коју, ја се бојим, да пракса у овом момету није, да ли нашом кривицом, или својом, довољно спремна. У ранијим облицима у пракси се нису лако сналазили и тражили су доста развијену типологију. Сада бришемо потпуно ту типологију и остављамо да они у пракси сада буду правници који ће утврђивати те правно организационе облике и форме, а бојим се да нити је наша теорија дошла дотле, до те висине да може да пружи једну солидну основу за ту типологију, нити су сами правници из праксе томе довољно дорасли. Иако ово ново решење има своје предности, ја се још колебам да ли је оно боље или је било боље дати одређене типове, можда дати минимум типова сложених организација удруженог рада. Буржоаско друштво је ишло овим другим путем, па је дало такве облике. Оно је утврдило одређене облике трговачких друштава. Иако знамо данас да ти облици нису основни носиоци развоја, да су шире везе о којима ћу говорити много значајније за економско повезивање у привреди и да су данас за њихово друштво значајнији нови облици настали после трговачких закона. Али закони су дали једну основу од које се пошло и онда је изграђивање тих ширих облика било лакше. Бојим се да ћемо овде опет доћи у стару дилему, између оне мере да ли дати све могуће облике или не дати ништа. Можда је негде златна средина оправдана, што је такође, питање за дискусију. Уколико Нацрт остане овакав, свакако ће то питање бити интересантно и за теорију, а и за праксу, јер ћемо се наћи и једни и други пред заједничким тешкоћама.

Посебна група, са којом ћу и завршити своје излагање, јесу шири облици удруживања. Ово је свакако онај део Закона где су могућности за разна правна, организациона и друштвено-економска повезивања већа

него и у једним од ових до сада изложених облика. Друго, ово је свакако облик за које је друштво највише заинтересовано. Ми смо највише заинтересовани за развијање основних организација, међутим, са становишта ширих интереса друштва сложени облици су ти који треба шири друштвени интерес да повуку напред. У овом облику ми имамо под једним изразом који зовемо заједница, врло различите категорије, које ће сигурно доводити до забуне и које су суштински међусобно различите по ономе какве односе треба да регулишу. Друго, и за ову целу скућину карактеристично је да Нацрт закона само указује за сваку од ових типова, (условно их тако зовемо), на којим основама могу да се стварају. Међутим, целу правну механику, организационо-правну структуру, Нацрт опет оставља самоуправним споразумима. У условима када ли ова претходна фаза није баш сасвим доречена, ту ће сигурно бити лутања. Тако можда није ни нужно да се сви ови облици зову заједница. Јер, хтели ми или не један заједнички појам указује на нешто што је заједничко. Међутим, ми имамо тако хетерогене облике и тако супротне њихове суштине да не дају да се подвргну под исте принципе и под исти појам. Отуда, развијати и дати неке друге правне изразе за одређене категорије или можда другу типологију, користило би и за поимање ових категорија. Ја ћу вам дати слику о томе, како један израз замењује и пословно удруживање и удруживање у пословно техничку сарадњу и све могуће облике повезивања у привреди. Закон нам даје у оквиру ових заједница и тзв. пословне заједнице. Ове пословне заједнице представљају онај облик удруживања организације удруженог рада, где оне треба да задовоље свој одређени пословни интерес, дајући минимум претпоставки за такво удруживање. Нацрт закона препушта самоуправним споразумима да утврде шта ће од тога бити обухваћено. Међутим, оно што ствара забуну, то је, што уводећи пословну заједницу Нацрт закона потпуно прелази и не говори о пословним удружењима. Да забуна буде већа, Устав, који је писан у ранијој фази, на низу места говори о пословном удруживању. По својој садржини пословно удружење и пословно заједнице представљају суштински исти циљ удруживања. По негде збрка изгледа још већа, јер сам законописац није сасвим пречистио раније текстове, вероватно у брзини, те понавља одређене термине који се односе на пословно удруживање који стварају још већу забуну. Тако говори се о пословним удружењима, о пословним заједницама, о заједницама пословних удружења, о организацијама пословних удружења. У дискусији око Нацрта ова ситуација створила је различите дилеме. Значи ли ово да у предлојеним решењима пословна удружења неће више постојати? Многи се при том позивају на Устав, у коме се у одредби члана 11. и у неким другим одредбама говори и о пословном удруживању и о удруживању у смислу општег пословно-стручног удруживања. Нацрт закона у овој верзији није рашчистио ни терминолошки са овим категоријама, а с друге стране, није одговорио ни на оно што људе у пракси највише моментално интересује, а то је да ли ће пословно удружење постојати или не? Није из текста јасно, да ли је тенденција Закона да ликвидира оваква пословна удружења каква су сада и да је њихова

перспектива да се претварају у пословне заједнице на новим принципима, да се трансформишу у стручна удружења која ће се као општа удружења укључивати у коморе? Али то се не види јасно из Нацрта закона, а нису јаснији ни ови термини који се појављују и који треба на неки начин да представљају шире и уже категорије у овој области, али су тако дате да се јасно не виде.

Друга категорија у овој области то су тзв. самоуправне интересне заједнице материјалне производње. Ове самоуправне интересне заједнице материјалне производње у ствари су замишљене као облици преко којих се врши размена рада на принципима који нису тржишни или нису у целини тржишни, у сфери материјалне производње. Кад је Устав говорио о самоуправним интересним заједницама, он ову динстинкцију није правно. Устав у једном поглављу говори и о једним и о другим облицима, односно говори у принципу о интересним заједницама, а онда каже да се оне могу организовати и у сфери материјалне производње. Међутим, Нацрт иде даље, те извлачи потпуно самоуправне интересне заједнице у посебну форму. Када разрађује тај облик он допушта да и производне организације (тамо где постоји међусобна условљеност произвођача и корисника услуга или где постоји нека неопходност са становишта задовољења одређених потреба, при томе се мисли на комуналну делатност, на електропривреду, на водопривреду и на енергетичку уопште, саобраћај), у оквиру таквих интересних заједница врше размену на неким принципима који нису чисто еквивалентни, економско тржишни, него који представљају неки заједнички интерес, нађен на принципима који они сами утврђују.

Оно што је још вероватније, где је Нацрт закона морао да оде даље, то је да су ово они облици где може да дође до обавезног удруживања путем закона. Нацрт закона, то свакако тражи, добио би у својој садржини, ако би сада мало ближе рекао кад и под којим условима могу самоуправне интересне заједнице материјалне производње, настати на основу Закона, када постоје одређени друштвени интереси. Године 1975. донели смо закон где смо утврдили да постоје две врсте ових заједница, једна за дистрибуцију, једна за производњу електричне енергије, а сада се поставља питање хоће ли важити тај закон, и даље, тј. да ли то значи задржавање законског регулсања ове области или ако је факултативно на који начин ће се обезбедити друштвени интерес што тражи дораду у закону.

Последња и најшира форма — то су заједнице удруженог рада за заједничко планирање развоја и за међусобну пословну сарадњу. То су тзв. репродукционе целине. Ове заједнице су замишљене као такви сегменти привреде у коју се једна целокупна област привреде заједно са свима онима који гравитирају у тој области укључује. Отуда у њих могу да се укључују радне организације, сложене организације, самоуправне интересне заједнице, банке, финансијске установе. То су, отприлике, ако могу тако да кажем, мултинационалне компаније југословенског типа. То су они развојни облици као што су „Југобакер” или као што

су оне организације које представљају најшире обједињавање. Ту је Нацрт закона оставио правно-организациону надградњу потпуно самоуправним споразумима. То су такви облици који се правно-организационо вероватно и не могу у детаље разрадити. Јер су по среди тако разноврсни економски односи и економско повезивање где је тачно погађање економске садржине битније од сваке правно-организационе надградње. Ранија је наша пракса то и показала. Ми смо покушали да обухватимо овакве целине кроз организационе облике, па се показало да кад нема економских односа и економске довољне основе, такве творевине, иако су правно идеално замишљене, врло брзо се распадају.

И последње што бих ја из овога дела изнео, то је да су овде упале и заједнице основних организација удруженог рада и радних организација. Оне су међустепенице, налазе се између основних и радних организација. Њихова је несрећа што су раније служиле у пракси за избегавање сложених организација удруженог рада, па радна организација која је била сложена, као на пример Бор, имала је 28 предузећа и била је обична радна организација, али је онда за све групације правила заједнице, да би избегла статус сложене. Нацрт закона их је овде убацио мада би требало да нађу места у другом делу Нацрта. За њих је врло типично да не могу да буду у промету, да не може да се образује доходак на њиховом нивоу, другим речима све је усмерено на то да се види да је то једна координациона форма између основне организације и радне, и радне и сложене. Отуда њима није место у овом делу и требало би их пребацити тамо где су организације удруженог рада, а овде стварају само забуну и представљају се као шири облици удруживања, мада у суштини нису шири.

Проф. др Владимир Јовановић